

N:o 128.

Af herr **K. H. Branting m. fl.**, om ändring af 10 kap. 13 §
strafflagen.

I Norrköping försiggingo sistlidne oktober några folkdemonstrationer, riktade mot den lokala ledningen af det bolag, på hvilket staden öfverlätit spårvägstrafiken. Denna ledning hade nämligen på ett, som det syntes, mycket utmanande sätt inkräktat på de hos bolaget anställda arbetarnes föreningsrätt, och sympatierna för de med anledning af konflikten afskedade arbetarne sträckte sig därför långt utom arbetarklassens egna leder. Händelsernas utveckling i Norrköping i denna sammanstötning mellan en allmän folkmening och ett mäktigt bolags själfhärskarvilja följdes med spänd uppmärksamhet nästan i hela vårt land.

Man förstår då, hvilka känslor det i de vidaste folklager måste vara ägnadt att framkalla, när Norrköpings rådhusrätt, inför hvilken ett antal demonstranter tilltalats för dels upplopp, dels till och med uppror, fann sig böra efter lagens föreskrift döma två af dessa, en murare Skog och en 59-årig gårdsdräng Johansson visserligen ej för uppror, men för deltagande i upplopp, hvarunder föröfvats våld, i enlighet med straffhänvisningen i strafflagen kap. 10 § 13, till hvardera 2 års straffarbete, det *mildaste* straff lagen i dylikt fall känner. Ingendera hade på något sätt deltagit i våldet, båda förnekade all vetskap om, att sådant vid tillfället begåtts, men den ene hade allt för sakta åtlydt en polismans tillsägelse att aflägsna sig, den andre, en gammal bräcklig gubbe, hade på en plats, där han stod ensam och därifrån ingen sten kastats, deltagit i ett allmänt hurrarop och höjt armarna, då en spårvagn passerade. Och denna dom har sedan stadfästs som juridiskt riktig af Göta hofrätt.

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 33 Häft. (N:is 128-133). 1

Vi våga tro, att ingen skall bestrida, att här föreligger en upprörande olikhet mellan det allmänna rättsmedvetandets och strafflagens bedömande af en viss slags förseelser. Denna olikhet bör skyndsamt häfvas, innan den vållat mera ondt än som redan genom här relaterade fall inträffat. Ty om också de svenska arbetarne i regeln äro af ett utprägladt lugnt och hofsamt sinnelag, ligger det dock i sakens natur, att fredliga massdemonstrationer måste höra till deras liksom alla andra länders arbetares medel att påverka opinionen. Men därifrån och till hvad ordningsmakten betecknar som »upplopp» kan steget, om olyckan är framme, vara kort nog, och det behöfs då, enligt nuvarande lagstadgande och den tolkning detta af svenska domstolar erhållit, endast att någon enstaka individ i en folkmassa glömmet sig därhän, att han begår våld mot person eller egendom, för att enhvar i massan, äfven om han gått ut i de fredligaste afsikter för att deltaga i en fullt lojal demonstration inom lagens rämärken eller till och med endast tillfälligtvis kommit med i folkmassan, skall sväfva i fara att för den obetydligaste förseelse ådömas flerårigt straffarbete. Att denna orimlighetsstraffbestämmelse alldeles särskildt riktar sin udd mot en viss klass, mot arbetarne, de enda som i regeln behöfva tillgripa massdemonstrationens medel för att lägga i dagen sina önsknningar, gör saken ingalunda bättre, tvärtom skärpes lagens orättvisa ytterligare af att den faktiskt, ehuru visserligen icke till formen, blir en klasslagstiftning.

För att närmare belysa karaktären af denna orättvisa hårdhet i lagen skola vi tillåta oss citera följande ur en af en jurist verkställd utredning af frågans juridiska sida, som just med auledning af de nämnda Norrköpings-utslagen framlagts inför offentligheten:

»Uppror» och »upplopp» ha det gemensamt, att de afse att ointetgöra offentlig myndighets bud, på samma gång de förutsätta en agerande folkmängd med utsikt att åtminstone för tillfället behärska situationen.

Se vi först på *upprors*-brottet, så delar lagen detta i tre, olika strängt straffade grader:

Den första är att en folkmängd samlar sig tillhopa och lägger det uppsåt å daga att med förenadt våld sätta sig upp emot verkställighet af

offentlig myndighets bud eller att tvinga den till vidtagande af någon ämbetsåtgärd;

den andra är att upprorsmännen icke skingra sig, utan visa trotsighet emot den offentliga myndighetens befallningar, oaktadt de erhållit tillsägelse att skingra sig;

den tredje att folkmängden, sedan den samlat sig tillhopa i uppsåt att med förenadt våld sätta sig upp emot verkställighet af offentlig myndighets bud eller att tvinga den till någon ämbetsåtgärd, öfvergår till våld emot person eller egendom, sedan befallning gifvits, att den skulle åtskingras.

En flyktig granskning af ifrågavarande lagbestämmelser låter en-hvar förstå, att det måste vara fråga om folkdemonstration, som afser att förhindra verkställandet af något påbud, offentlig myndighet förut kungjort till efterlefnad, ett motstånd, som följaktligen anses innebära *stor samhällsvåda*, för att domaren skall få gent emot den tilltalade tillämpa upprorsparagrafen. Ett större eller mindre antal personer skall samla sig tillhopa, uppträda i viss mån offentligt, draga allt flera personer med sig; de skola vidare tydligen lägga i dagen uppsåt att gemensamt och med våldsamma medel förhindra och omintetgöra något för dem förhatligt påbud eller i deras tanke orättvis lagbestämmelse. Lagen förutsätter tydligen, att uppsåtet, i hvilket demonstrationen företages, skall vara tillkännagifvet eller ådagalagdt, d. v. s. skarpa hotelser skola af den uppretade folkmassan utslungas, vapen skola dragas, knifvar blänka och revolverarna höjas, och hela folkmassan intaga gent emot den myndighet, hvars påbud det är fråga om att förhindra eller emot hvilken den umgås med hämdetankar, en utmanande hållning.

Lagstadgandet tolkas dock till och med så rigoröst, att uppsåtet att med våld genomdrifva sin vilja behöfver icke af folkmassan vara fattadt före samlandet.

Upprorsbegreppet förutsätter en viss planmässighet, på förhand hållen öfverläggning och mer eller mindre klart medvetande beträffande ändamålet med samlandet. Om dessa förutsättningar icke finnas tillstädes, kan man omöjligen, därest man vill rättvist tillämpa lagen, döma personer för uppror, därest de med förenade krafter söka t. ex. hindra en statens funktionär från att vidtaga en tjänsteåtgärd.

— — — I sådant fall föreligger ej uppror, utan ett sådant brott emot offentlig myndighet, hvilket angifves i kap. 10 § 5 af strafflagen.

Om en folkmassa i ofvan nämnda första stadium af upprorsbrott *åtlyder* polisens skingringsbefallning, så anses brott vara begånget endast af »anstiftare och anförare». Dessa dömas till straffarbete från 6 månader till 2 år, men öfriga äro straff-fria. Visar folkmängden däremot, som lagen säger, »*trotsighet* mot offentlig myndighets befallning», inträder straffbarhet för alla deltagare, dock strängare för anförare än för öfriga, som dock förutsättas genom sin närvaro visat sig gilla syftet och medlen för resningen. Öfvergår så folkmassan till *handgripligheter*, så inträder det tredje och sista stadiet af uppror och straffet går från 2 till 10 års straffarbete.

Låt oss nu se till, när »upplopp» ur lagskiparens synpunkt bör anses vara för handen. Lagbestämmelsen återfinnes i 13 § af 10 kap. och lyder:

Samlar sig folkmängd tillhopa och störer lugnet eller allmänna ordningen, utan att dock lägga å daga sådant uppsåt, som i 7 § sägs, (d. v. s. uppsåt att med förenadt våld sätta sig upp emot verkställighet af offentlig myndighets bud eller att den till någon ämbetsåtgärd tvinga eller att för sådan åtgärd hämnas) och skingrar sig ej den folkmängd på offentlig myndighets befallning utan visar *trotsighet* däremot, då skola anstiftare och anförare af det upplopp dömas till straffarbete i högst ett år och annan deltagare i upploppet till böter från och med 10 till och med 200 riksdaler.

Öfvergå de till våld å person eller egendom vare lag, som i 9, 10 och 12 §§ om uppror sägs.

Enligt lagstiftarens uppfattning ligger den karaktäristiska skillnaden mellan upplopp och uppror i *syftemålet*. Det förra är *icke* riktadt emot den offentliga myndigheten, afsikten med detsamma är icke att bilda en särskild makt i samhället, som med våld önskar drifva sin vilja igenom för att störande ingripa i statens verksamhetssfär. Deltagare i upplopp kunna hafva hvilka syften som helst, från mera oskadliga till sådana af farligare natur. De kunna till och med hafva samlats utan något egentligt syftemål, fastän de, upphetsade af en och annan anledning, plötsligt uppträda på ett sådant sätt, att s. k. upplopp måste anses vara för handen.

Vidare skall folkmängden uppträda på ett sådant sätt, att den »störer lugnet och allmänna ordningen», ty om en mängd personer i ett

gemensamt syfte skulle komma tillsammans t. ex. för att på ett hofsamt fastän eftertryckligt sätt demonstrera för den allmänna rösträtten, torde icke ens de mest nitiska polisvittnen kunna få deltagarna i demonstrationen dömda för upplopp. Först om *störande* uppträden påbörja, skrän och hvisslingar aflösa hvarandra, och folkmassan vägrar att åtlyda polismyndigheternas tillsägelse att skingra sig samt ådagalägger öppet trots däremot, måste massans beteende karaktäriseras såsom upplopp.

Förut innefattar icke folkmassans uppträdande i och för sig något *lagbrott*, ehuru det möjligen under vissa omständigheter kan straffas såsom en s. k. polisförbrytelse.

Enligt mitt förmenande bör man, därest man är vän af ett lagbundet samhälle, medgifva, att äfven företeelser sådana som upplopp måste fördömas och att staten icke gärna kan för sin egen och samhällsmedlemmarnas skull lämna dem ostraffade.

Under antagande således, att straff för upplopp är på sin plats, måste man dock kraftigt protestera emot de *omänskligt hårda* straff, som drabba en deltagare i ett upplopp, därest under detta föröfvats våld emot person eller egendom.

Det är synnerligen strängt och orättvist, att en person, äfven om han icke deltagit i våldet, utan kanske tillfälligtvis inkommit i folkmassan och får kännedom därom att våld utöfvats, skall, då han icke tillräckligt hastigt efterkommer polisens uppmaning att aflägsna sig utan någon stund stannar kvar, dömas till straffarbete från 2 till och med 6 år. En hederlig arbetare, som kanske aldrig förr varit i delo med rättvisan, skall därför att han af mycket förklarliga motiv deltagit i en demonstration, som fått upploppsartad karaktär, och därunder blifvit medveten om att våld föröfvats, dömas till ett straff, hvars *minimum* motsvarar *maximum* för första resans stöld; han skall få försona hvad han tilläfventyrs brutit med nästan samma stränga straff som en rånare; han skall få betydligt strängare straff än den, som under de mest härresande omständigheter föröfvat våldtäkt, gjort en stackars arbetande kvinna sjuk för hela lifvet.

Detta är icke rättvist! Och man måste stämpla upploppsparagrafen i dess senare nu kritiserade del såsom en *klasslagstiftning*, enär den riktar sin udd förnämligast emot den arbetande delen af samhällsmedborgarna och låter den, som fälles enligt stadgandet, få lida ett straff, som icke i någon mån svarar emot brottet.

I ännu ett afseende har lagstiftaren genom bestämmelsen att upplopp, därest våld å person och egendom förekommer, skall straffas som uppror, gjort sig skyldig till inkonsekvens. Han har nämligen själf därigenom dragit ett bredt streck öfver den *skillnad* emellan uppror och upplopp, som han förut sökt upprätthålla.

Ehuru han i fråga om uppror förklarar, att folkmassan skall »samla sig tillhopa och lägga det uppsåt å daga att med förenadt våld sätta sig emot verkställighet af offentlig myndighets bud» etc., och så gradvis skärper straffet intill dödsstraff, samt sålunda själf låter förstå, att det just är den stora *samhällsvådan* i upprorsbrottet, som motsvarar straffets stränghet, kastar han i fråga om upploppet, så snart som därunder utöfvats våld, alla dessa förutsättningar öfver bord och låter liksom af slapphet eller bekvämlighetsskäl deltagaren i ett jämförelsevis ofarligt upplopp, ehuru han icke själf begått våld, straffas lika strängt som den, hvilken i samhällsvådlig tendens begått våldsamerheter. Den förbrytelse, som lagstiftaren själf angifvit vara af mera ofarlig art, straffas till och med *strängare* än den, i hvilken han ser en fara för samhället!

Vidare är stadgandet om upplopp äfven därutinnan orättvist, att det låter en person med synnerligen strängt straff umgälla det brott, som *en annan* begått. Ty den omständigheten att en person genom sina yttre sinnen blir medveten om att ett våld under upploppet föröfvas, är icke enligt vanligt sundt förnuft att likställa därmed, att han gillar våldet; tvärtom kan han på det högsta ogilla detsamma och allenast hafva önskat genom sitt deltagande i en kraftig demonstration gifva uttryck för sin åsikt i en viss fråga. Men glömsk af det sunda förnuftets bud, har lagstiftaren vid straffets bestämmande förklarar, att *medvetande* är lika med *gillande*.

Som af ofvanstående utredning tydligt torde framgå, har lagstiftaren gjort en skarp skillnad mellan hvad han betecknar som »uppror» och som »upplopp». Samtliga straff äro, synnerligast beträffande »uppror», tilltagna efter en äldre tids mycket drakoniska anda, och alla hithörande lagstadganden kunde efter vår öfvertygelse väl böra underkastas en revision. Men då man ju bör hoppas att för framtiden, liksom nu i snart ett sekel, utvecklingen i vårt land skall gå enbart fredligt fram, och att det sålunda icke skall gifvas någon anledning att direkt tillämpa upprorsparagraferna, äfven om de någon gång blifva af allt för nitiska åklagare framdragna, skola vi dock icke nu sätta en sådan revision i fråga. Fastmer skola vi stanna vid att påyrka, att den, som ofvan

visats, alldeles inkonsekventa och logiskt ohållbara sista punkten i kap. 10 § 13 strafflagen måtte erhålla en förändrad lydelse, så att våra domare icke vidare må af lagen åläggas att i strid med det allmänna rättsmedvetandet fälla kanske helt inoffensiva »upploppsmän», såsom ytterst samhällsvådliga upprorsmakare.

Vi få därför hemställa,

att Riksdagen för sin del måtte besluta, att i 10 kap. 13 § af strafflagen, sista punkten, måtte vidtagas den ändring, att straffet för upplopp, därest under detta föröfvats våld å person eller egendom, må kunna för i upploppet deltagande, men ej våldet föröfvande person sänkas från nu 2 till 6 års straffarbete till fängelse eller böter.

Den närmare lagformuleringen hemställa vi vördsamt, att lagutskottet måtte själf företaga.

Stockholm den 28 januari 1905.

Hjalmar Branting.

F. W. Thorsson.

Nils Persson.

Viktor Larsson.
